

взірцем і джерелом натхнення для багатьох поколінь митців. На сьогодні живописні роботи художника знаходяться в багатьох музеях і галереях Києва, Харкова, Львова, Петербурга, Москви, Кракова, Парижа, Відня, Берліна, Нью-Йорка й ін. містах Європи й Америки, що підтверджує його талант і високий професійний рівень. До останніх днів свого життя Василь Кричевський залишався українським митцем і працював для розбудови національної культури.

1. *Авер'янова Н.* Українська мистецька еліта в цивілізаційному поступі українства / Ніна Авер'янова // Українознавчий альманах. – 2012. – Випуск 8. – С. 134–137. 2. *Блакитний Є.* Кричевські. II. Василь Кричевський / Євген Блакитний // Образотворче мистецтво. – 1999. – № 3–4. – С. 23–26. 3. *Горняткевич Д.* Українські мистці в автобіографіях / Проф. Дам'ян Горняткевич. – Лондон: Українська видавнича спілка, 1958. – 79 с. 4. Книга мистців. Перша зустріч українських мистців Канади й Америки з грома-

дянством. – Торонто, 1954. – 312 с. 5. *Лагутенко О.* Трикутник-виноград (Василь Кричевський) / Ольга Лагутенко // Музейний провулок. – 2004. – № 1. – С. 64–69. 6. *Пашкова О.* Дизайнерський стиль В. Г. Кричевського (український кінематограф 1920–1930-тих років) / Ольга Пашкова // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. – 2011. – Вип. 9. – С. 12–20. 7. *Радіонов Г.* Музей Т. Г. Шевченка в Каневі / Г. Радіонов // Малярство і скульптура. – 1938. – № 3 (березень). – С. 4–6. 8. *Рубан-Кравченко В.* Мистецькі роди України. Кричевські і українська художня культура ХХ століття. Ч. 1. Василь Кричевський / Валентина Рубан-Кравченко. – К.: Криниця, 2004. – 704 с., іл. 9. *Щербаківський В.* Пам'яті Василя Григоровича Кричевського / Проф. Вадим Щербаківський. – Лондон: Накладом української видавничої спілки, 1954. – 56 с. 10. *Щербаківський В.* Українське мистецтво: Вибрані неопубліковані праці / Упоряд., вст. ст. В. Ульяновського; додатки П. Герчанівської, В. Ульяновського. – К.: Либідь, 1995. – 288 с.

Тетяна Антонюк

Університетська еліта у забезпеченні міжнародної інтеграції національної системи вищої освіти України

Роль і значення університетської еліти у забезпеченні інтеграції національної вищої школи у міжнародне освітнє товариство є визначальною. Підтвердженням цього є практичний досвід Київського національного університету імені Тараса Шевченка у розвитку міжнародної складової життєдіяльності вишу.

The role and value of the university elite in providing of integration of the national higher school system into international educational society are analyzed. The experience of the development of international cooperation of Taras Shevchenko National University of Kyiv confirms it.

Приєднання до Болонського процесу вимагає від національної системи вищої освіти підвищення якості освітніх послуг, пріоритетного розвитку університетської науки. Забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної вищої освіти та входження в світовий освітній простір є незаперечною потребою в умовах глобалізації. Успіх реформування університетів значною мірою залежить від активізації міжнародної компоненти в їх діяльності. Активна міжнародна співпраця, водночас, залежить від якісного кадрового потенціалу вишів, здатності керівництва і професорсько-викладацького складу плідно співпрацювати з закордонними вишами, брати участь у реалізації міжнародних наукових і освітніх проектів і програм. Університетська еліта провідних українських вишів здатна забезпечити інноваційний поступ конкретного вишу і системи освіти в цілому, поширювати позитивний імідж України в світі і забезпечувати високоякісну підготовку фахівців для вітчизняної та світової економіки.

У статті ставиться мета з'ясувати роль і значення еліти ВНЗ у підготовці висококваліфікованих фахівців, створенні привабливого іміджу для системи вищої освіти України та забезпеченні інтеграції в міжнародний освітній простір. Висвітлити досвід Київського національного університету імені Тараса Шевченка, як показовий для вищих навчальних закладів України.

Еліта (від французького elite – краще, добірне, від латинського eligo – вибираю) – це найкращі представники суспільства, або його частини; група професіоналів [18, с. 164]. Університетська еліта, або еліта вищих навчальних закладів – це, відповідно, професорсько-викладацькі, наукові і педагогічні кадри, керівники вишів. Вони мають бути професіоналами своєї справи, відомими діячами науки й освіти, які покликані підготувати для суспільства

нове покоління фахівців для всіх сфер економіки, достойних громадян, патріотів.

Кадрове забезпечення вищих навчальних закладів є однією з головних проблем національної системи вищої освіти [9]. Від якості професорсько-викладацького складу вишів залежить якість підготовки фахівців, імідж університету та конкурентоспроможність на світовому ринку освітніх послуг, а отже, й міжнародне співробітництво та інтеграція в світовий освітній простір. Якісне кадрове забезпечення вищих навчальних закладів гарантує на виході з університету якісно підготовлених фахівців – майбутню еліту держави, а в сфері національної освіти міжнародну конкурентоспроможність і повну свободу для інтеграції у світовий освітній простір. Активна міжнародна співпраця вишів неможлива без постійного вдосконалення кадрового потенціалу вищих навчальних закладів. Потреба системної співпраці з закордонними вишами вимагає від керівників, всіх працівників вітчизняних ВНЗ, особливо від професорсько-викладацького складу, високих компетентнісних характеристик, професіоналізму, знання іноземних мов, готовності працювати в будь-якому університеті Європи, світу, здатності донести до студентів не лише знання свого фаху, бажання наукових пошуків, але й прищепити повагу до України.

Аналіз міжнародного співробітництва столичних вищих навчальних закладів України свідчить, що успішний розвиток ВНЗ залежить від якісного кадрового забезпечення. Столичні виші, які працюють над формуванням університетської еліти, змогли багато зробити у справі реформування і модернізації своїх вишів. У сучасних умовах вони продовжили кращі традиції міжнародного співробітництва своїх вишів, організували і динамічно розвивають міжнародні зв'язки з закордонними вищими школами та поступово інтегруються в європейський і світовий освітній простір. Від наявності якісного науково-педагогічного складу університету залежить

рівень успішності міжнародної активності, можливість утримувати високі рейтинги на внутрішньому ринку освітніх послуг, бути знаними за кордоном. Це дозволяє з року в рік збільшувати контингент іноземних студентів, нарощувати присутність на світовому ринку освітніх послуг.

За рейтингом найуспішніших ВНЗ України у плані міжнародного співробітництва, а отже, і кадрового забезпечення, серед класичних університетів перше місце посідає Київський національний університет імені Тараса Шевченка [23]. Серед стратегічних завдань колективів ВНЗ м. Києва, як і національної системи вищої освіти в цілому, одним із найпріоритетніших є входження до світового та європейського освітнього простору. Активізації цього напрямку університетської діяльності вимагає Болонська декларація і потреби розвитку сучасного вишу. Досягнення такої стратегічної мети можливе лише завдяки забезпеченню високої якості освіти й наукових досліджень, їх нерозривної інтеграції та поєднання з інноваційною діяльністю. Саме в цьому й полягає місія класичного університету дослідницького типу, модель якого успішно вибудовується в КНУ імені Тараса Шевченка. Як один із флагманів української науки й освіти університет впевнено входить в європейську і світову систему вищої освіти, має великий досвід у галузі освіти, його імідж у царині фундаментальної підготовки фахівців досить високий, впродовж 179 років забезпечує українське суспільство, суспільства інших країн світу якісною освітою, яка є виміром прогресу людства.

У сучасних умовах, коли розвиток освіти є одним із пріоритетів Ради Європи, процеси інтернаціоналізації освіти набувають особливої ваги і темпів. КНУ всі ці роки залишався одним із провідних вищих навчальних закладів, що забезпечував інтеграцію української системи вищої освіти в європейську і світову.

Завдяки кадровому забезпеченню університету та фінансовій і організаційній підтримці зарубіжних партнерів в університеті створено Франко-українське об'єднання в галузі молекулярної хімії, Українсько-німецьку кафедру екологічного менеджменту і підприємництва, Українсько-німецький науково-освітній центр з нанобіотехнологій. Більше третини зарубіжних відряджень викладачів і близько половини відряджень студентів спрямовані якраз до університетів-партнерів. У рамках міжуніверситетського партнерства створені та діють дві спільні магістерські програми в галузі хімії: з університетом ім. Поля Сабатьє (м. Тулуза) та з університетом в м. Анже (Франція), які дозволили 5 випускникам-хімікам отримати у 2010–2011 н. р. подвійні дипломи (відповідальна проф. Войтенко З. В.). Подібна франко-українська магістерська програма для фізиків і хіміків за спеціальностями «Конденсований стан у нанофізиці» та «Інструменти й методи аналізу у фізичній хімії» спільно з університетом м. Страсбург (Франція) почала діяти з 2010–2011 навчального року. Відповідальні за її реалізацію і результати академік НАНУ Л. А. Булавін, с. н. с. хімічного факультету Н. В. Куцевол. Підготовлено також спільну магістерську програму у сфері германістики «Німецька мова як іноземна» разом з Інститутом ім. Гердера Лейпцизького університету (відповідальні: д. ф. н. Р. Є. Пилипенко та доц. І. В. Сойко).

Студенти та аспіранти активно беруть участь у важливих суспільно-освітніх проектах разом з німецькими університетами-партнерами, які фінансуються Німецькою службою академічних обмінів за окремою програмою «Підтримка демократії в Україні»: це проект з Констанцьким

університетом «Студентське самоврядування у порівнянні» та з Регенсбурзьким університетом «Розбудова громадянського суспільства заради зміцнення демократії та підвищення якості життя».

Одним із результатів співпраці з представництвами зарубіжних країн в Києві стало створення та діяльність в університеті 17 мовних і культурних центрів різних країн світу, переважно на базі Інституту філології.

Університет приєднався до Великої Хартії Університетів (Magna Charta Universitatum) і бере участь у діяльності Наглядової Ради Великої Хартії Університетів. Крім того, університет підтримує членство та участь у діяльності Міжнародної Асоціації Університетів (IAU), Європейської Університетської Асоціації (EUA), Євразійської асоціації університетів [10].

Якісне кадрове забезпечення дозволяє розвивати такий важливий напрям інтеграції, як участь у міжнародних проектах і програмах, які фінансуються міжнародними організаціями та зарубіжними партнерами, такими, як Європейський Союз, НАТО, Німецьке наукове товариство (DFG), науковими центрами Великої Британії, Франції, Швеції та інших країн. З 1990 р. реалізується започаткована Європейською Комісією програма ТЕМПУС, програма Європейського Союзу у сфері вищої освіти у країнах колишнього Радянського Союзу. Серед вишів, які одні з перших розгорнули діяльність за програмою ТЕМПУС, був Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Університет вибрав вагомні проекти, які працюватимуть і в майбутньому [19].

Наукові школи, очолювані провідними вченими, працюють в кожному структурному підрозділі. Більшість структурних підрозділів університету продовжують активно працювати в міжнародних програмах. Зокрема, Інститут міжнародних відносин продовжував виконання проекту ТЕМПУС за фінансування ЄС «Засоби забезпечення якості управління інтернаціоналізацією» (керівник – проф. Шнирков О. І.). Кафедра етики, естетики та культурології філософського факультету (завідувач проф. Панченко В. І.) бере участь у проекті ТЕМПУС «Розвиток системи вищої освіти задля поліпшення соціального партнерства та конкурентоспроможності гуманітарних наук». Юридичний факультет взяв участь у міжнародній регіональній магістерській програмі «Права людини і демократизація» у партнерстві з університетами Білорусі, Вірменії, Молдови, що фінансується за програмою ЄС «Europeaid» [10].

Кафедра історії та стилістики української мови має прогностичну результативність міжнародної співпраці дослідників із науковими і культурно-освітніми центрами зарубіжжя. Її результати представлені в численних наукових виданнях з проблем функціонального статусу української мови в слов'янському, ширше – європейському, світовому просторі. Вчені кафедри постійно підтримують фахові контакти з колегами з Македонії, Польщі, Росії, Білорусі, Чехії, Австрії, Південної Кореї та ін. Результати плідної співпраці – це і спільні наукові видання, і підготовка та успішний захист прецедентних для україністики кандидатських дисертацій зі спеціальності 10.02.01 – українська мова, авторами яких є аспіранти з Польщі та Південної Кореї [14].

Зарубіжні відрядження викладачів, аспірантів і студентів – вагомий напрям міжнародного співробітництва і яскравий вияв та переконливий показник динаміки міжнародної співпраці університету. З 2000 по 2007 р. кількість зарубіжних відряджень зростала щороку на 10–15 % і в 2008–2010 рр.

стабілізувалась на рівні щорічних 940–950 відряджень. У 2010–2011 навчальному році цей показник вперше сягнув 1047 осіб, а за неповний календарний 2011 р. – піднявся до 1161 особи. Більше половини відряджених – 683 особи – викладачі та наукові співробітники, які виїжджають за кордон переважно з науковою метою (участь у конференціях, стажування, проведення досліджень). Це означає, що кожен четвертий викладач бере участь у міжнародній науковій співпраці.

Неухильно зростає рівень міжнародної мобільності студентів і аспірантів. У 2011 р. за кордон для часткового навчання, мовного стажування, практики, участі у освітніх проектах направлено 428 студентів (в 2009 р. – 374). Щорічно зростає участь студентів у міжнародних олімпіадах та конкурсах.

Університет розширює свою участь у програмі міжнародних академічних обмінів Еразмус Мундус, яка фінансується Європейським Союзом. У її рамках кілька десятків студентів, викладачів і наукових співробітників виїжджали для навчання та досліджень до 8 європейських університетів. Серед країн, які є об'єктом академічних подорожей, стабільно домінують протягом багатьох років Німеччина, Росія, Польща, Франція.

Такий важливий аспект виміру міжнародного співробітництва, як прийом зарубіжних викладачів, науковців і студентів іншою стороною є вагомим показником інтернаціоналізації університету та рівня компетентності науково-педагогічного персоналу. Загалом у 2010–2011 навчальному році університет відвідали понад 450 зарубіжних гостей із 29 країн світу, із них 215 студентів і аспірантів, решта – викладачі, науковці, члени різноманітних делегацій.

У рамках двосторонніх партнерських угод із зарубіжними освітніми та науковими закладами, міждержавних угод України з урядами деяких зарубіжних країн (Польщі, Чехії, Словаччини, КНР), університет у 2010–2011 навчальному році прийняв для часткового навчання 213 іноземних студентів та аспірантів із 17 країн світу, із них 170 – осіб на короткий термін (до 1 місяця), 43 особи – на період від кількох місяців до одного року. Це рекордна кількість, порівняно з усіма попередніми роками. У 2009–2010 навчальному році в університеті за дво- і багатосторонніми програмами обміну було прийнято для навчання та проходження практики 108 студентів з 17 країн світу.

Університет залишається пріоритетним для навчання іноземних студентів. Навчання в університеті іноземних громадян, окрім економічної вигоди, дозволяє широко рекламувати українську вищу освіту та з кожним роком збільшувати контингент іноземних студентів, стимулювати українські виші постійно працювати над підвищенням якості освітніх послуг. У 2010–2011 навчальному році в КНУ на 10 факультетах і в 4 інститутах, не враховуючи підготовчого факультету, навчалось 414 іноземних громадян із 34 країн світу: на контрактній основі – 374, за державним замовленням – 40 осіб [10].

Навчання українських студентів за кордоном має свої переваги. Зокрема, стажування за кордоном розширює кругозір студентів, вони набувають інших способів отримання знань, вправляються в комунікації. Університет активно підтримує міжнародні студентські обміни за різними програмами. Адже студенти і аспіранти, які навчалися за межами України, є силою, здатною допомогти в удосконаленні вітчизняної системи освіти. Зарахування оцінок із предметів ще потребує вдосконалення, але якщо

студент за кордоном вивчав предмет, який за обсягом часу і назвою збігається з тим, який є в його навчальному плані, то в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка зараховується оцінка, яку він отримав. Фундаментальність української бакалаврської освіти високо цінують у багатьох університетах світу [2].

Університет має плідну наукову і освітню співпрацю з шістьма китайськими університетами. Співпраця між КНУ і університетами КНР є неперервною вже багато років, зокрема – завдяки програмам обміну студентами. Перспективною є співпраця з компанією Huawei, адже дає можливість студентам користуватися сучасним телекомунікаційним обладнанням під час лабораторних робіт [4; 21].

У листопаді 2012 р. в КНУ перебувала делегація Чжецзянського педагогічного університету (Китайська Народна Республіка) на чолі з ректором університету У. Фенмінем. Керівники університетів-партнерів обговорили перспективи навчання китайських студентів у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, а українських – у Чжецзянському педагогічному університеті за магістерськими програмами [12].

Університет співпрацює з компанією Samsung (Корея). Відбуваються зустрічі керівництва університету з представниками компанії, в ході яких обговорюються питання науково-технічного співробітництва, кооперації при створенні спільних патентів, проблемні питання упровадження патентів університету за кордоном [13].

На базі університету постійно відбуваються заходи всеукраїнського і міжнародного масштабу. У листопаді 2012 р. в КНУ імені Тараса Шевченка відбувся дводенний міжнародний семінар «Партнерські зв'язки між університетами України та Великої Британії». Відкрив семінар перший заступник Міністра освіти і науки, молоді та спорту Євген Сулима. У роботі семінару взяли участь посол Великої Британії в Україні Саймон Сміт, директор Британської Ради в Україні Мартін Даул, ректор КНУ імені Тараса Шевченка академік Леонід Губерський та ін. [16]. Семінар окреслив нові перспективи у розвитку співпраці вишів двох країн.

Гостями КНУ були президент університету м. Кіото (міста-побратима Києва) професор Хіроші Мацумото та Надзвичайний і Повноважний Посол Японії в Україні пан Тоїчі Саката. Ректор Л. Губерський тепло привітав поважних гостей, розповів про історію і сьогодення університету. Цей візит дав поштовх до розгортання активного співробітництва між двома університетами. Хіроші Мацумото прочитав студентам і викладачам лекцію на тему: «Два парадокси в розвитку економіки та науки. Чи рухаємося ми в правильному напрямку?». Лектор акцентував увагу на трьох найважливіших завданнях університетів: через наукові дослідження будувати нові інтелектуальні системи; розвивати людські ресурси через розповсюдження знань; посилювати роль університетів у суспільстві [6].

Міжнародні форуми, конференції, семінари та інші важливі в науковому і навчальному вимірі заходи постійно здійснюються на базі КНУ імені Тараса Шевченка. Делегації університету активно співпрацюють з університетами зарубіжжя, виїжджаючи за кордон для участі у важливих наукових заходах. Близько 30 років триває і є дуже плідною співпраця з Азербайджанським державним економічним університетом. Між університетами відбуваються обміни студентами і викладачами. У 2012–2013 навчальному році в КНУ імені Тараса Шевченка навчається 141 студент

з Азербайджану і планується ще більша активізація співробітництва між двома університетами, обміни студентами і професорами, читання лекцій та обміни інноваційними методами в освіті [7].

У 2012–2013 навчальному році в КНУ імені Тараса Шевченка відбулося відкриття Міжнародної науково-практичної конференції «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу». У конференції брали участь 350 учасників, серед яких представники різних верств академічної спільноти: 93 ректори вищих навчальних закладів, представники всіх вишів України, гості з Євросоюзу. Ректор КНУ імені Тараса Шевченка академік Л. Губерський, відкриваючи конференцію, зазначив, що перед викликом щодо суттєвого підвищення якості освіти нині стоять не лише українські вищі навчальні заклади, а й усі університети світу. Вітали учасників конференції також посол Євросоюзу в Україні Ян Томбінський та перший заступник Міністра освіти і науки України Євген Суліма. Президент Національної академії педагогічних наук України Василь Кремень наголосив, що «Альтернативи Болонському процесу немає». У перший день конференції відбулося три пленарні засідання на теми: запровадження європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, забезпечення якості вищої освіти та запровадження Національної рамки кваліфікацій [1].

Багато проектів і програм міжнародного рівня здійснюються в КНУ імені Тараса Шевченка і є свідченням визнання якості вищої освіти та вагомості наукових досліджень вишу, реальної інтеграції національної системи освіти в світове співтовариство. Зокрема, магістерська програма «Корпоративні фінанси» (напряму підготовки «Фінанси і кредит») перша в Україні набула членства в програмі визнання CFA Institute (the CFA Institute University Recognition Program) [15]. Проект «Мюнхен – Київ 1941/45: два міста – одна історія», в рамках якого українські й німецькі студенти дискутували теми, спільні для обох народів [20].

КНУ імені Тараса Шевченка за ініціативою навчально-наукового центру радіаційної безпеки провів Другий міжнародний семінар «Медична фізика – сучасний стан, проблеми, шляхи розвитку. Новітні технології». У його роботі взяли участь фахівці з провідних навчальних, медичних, наукових та регулювальних установ країн Євросоюзу, Білорусі, Росії, України. Семінар проводився за підтримки Шведського регулювального органу (SSM) у рамках міжнародного проекту «Система забезпечення й контроль якості в медичній радіології в Україні» [8].

Численні перемоги студентів у міжнародних олімпіадах [11; 17], активна участь викладачів і аспірантів у конференціях [22; 5], симпозіумах [3] та інші заходи міжнародного рівня переконливо виявляють визначальну роль університетської еліти у інтеграційних процесах, формуванні конкурентоспроможної на зовнішньому ринку системи вищої освіти України.

Отже, роль і значення університетської еліти у розвитку міжнародної компоненти вишів, утвердженні національної системи вищої освіти на світовому ринку освітніх послуг є визначальною. Вихід КНУ імені Тараса Шевченка на широкі горизонти вимагає ще більшої концентрації зусиль та наполегливої праці для утвердження статусу одного з найкращих університетів світу. А тому кадрові питання залишаються пріоритетними для Вченої ради та керівництва університету. Посилення вимог до знання іноземних мов при проходженні конкурсів на заміщення вакантних посад професорсько-викладацького складу в

недалекому майбутньому забезпечить ще більш високий рівень інтеграції університету в світове співтовариство освітан і науковців. Залишається актуальним завдання підвищення рівня міжнародної мобільності науковців КНУ імені Тараса Шевченка, особливо студентів, досягнення його до показників країн Центрально-Східної Європи.

На даний час у більшості вітчизняних вищих навчальних закладів існує проблема вдосконалення кадрового забезпечення. Багато українських науковців понад 10 р. залишаються кандидатами наук і не захищають докторських дисертацій. Це свідчить про недоліки управління такими вишами, відсутність стимулювання, належної роботи щодо нарощування кадрового потенціалу. Проблемою залишається для вітчизняних науковців і викладачів вільне володіння іноземною мовою. Без знання іноземних мов неможливо підвищувати кваліфікаційний рівень за кордоном. Середній рівень володіння іноземною серед науковців і викладачів вишів розцінюється як недостатній. Вищі навчальні заклади, які не спромоглися сформувати справжню університетську еліту, не змогли налагодити партнерські контакти з іноземними навчальними закладами та збільшити ефективність співпраці за рахунок виправданого вікового потенціалу. Важливою проблемою національної системи вищої освіти залишається відтік висококваліфікованих науковців за кордон. Упродовж останніх десятиліть за кордон виїхали 600 співробітників Національної академії наук України. Серед них – сто докторів наук і понад триста кандидатів наук. За даними Національного Фонду науки США, до цієї держави виїхали 50 тисяч українських учених [9].

Таким чином, проблема формування і збереження університетської еліти в Україні залишається актуальною на даний момент і середньотермінову перспективу. Розв'язання цієї проблеми вирішить проблему конкурентоспроможності української системи освіти і держави в цілому.

1. Альтернативи Болонському процесу немає // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 2. Бугров В. Варто поєднувати різні системи освіти // Освіта України. – № 29, 16 липня 2012 року. 3. Відкривати надмалий світ для надвеликих досліджень // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 4. В КНУ відкрили мережеву академію // Освіта України. – № 14, 2 квітня 2012 року. 5. Геоінформатика – 2012 // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 6. Гості з Японії в університеті // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 7. Делегація КНУ на II Бакинському міжнародному гуманітарному форумі // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 8. Другий міжнародний семінар з медичної фізики // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 9. Журавська А. Є. Суліма закликав керівників вишів стимулювати кадровий потенціал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nagolos.com.ua/news/3604-e.-sulima-zaklikav-kerivnikiv-vishiv-stimulyuvati-kadroviy-potentsial>. 10. Звіт ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Губерського Леоніда Васильовича про роботу за період з грудня 2010 по грудень 2011 року та завдання на наступний рік. Доповідь на Конференції трудового колективу Київського національного університету імені Тараса Шевченка 27. 12. 2011. – 124 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univ.kiev.ua/ua/>. 11. Знову перемога! // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 12. Зустріч з китайськими освітянами // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 13. Інноваційне співробітництво з компанією Samsung Electronics // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 14. Кафедра історії та стилістики української мови: ювілейний контекст // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 15. Міжнародне фінансове товариство визнало якість нашої освіти // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 16. Партнерські

зв'язки між університетами України та Великої Британії // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 17. Перемоги наших студентів // Київський університет. – № 13 (2212), вересень 2013 року. 18. Сучасний словник іншомовних слів для середньої і вищої школи. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 576 с. 19. ТЕМПУС прискорює темп // Освіта України. – № 39, 23 вересня 1998 р. 20. Трагедії ХХ століття в пам'яті німецьких та українських студентів //

Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 21. У нас відкрито авторизовану мережеву академію «Huawei». Першу в Україні // Київський університет. – № 6–7 (2187), квітень 2012 року. 22. Хіміки виступили на найвищому рівні // Київський університет. – № 16–17, листопад 2012 року. 23. Який ВНЗ – найкращий? // Освіта України. – № 26, 25 червня 2012 р.

Даниліна Олена

Оксана Забужко і Юрій Шевельов: діалог інтелектуалів різних поколінь

Статтю присвячено вирішенню проблеми теорії еліт. Розглядається поняття «інтелектуал» в теоретичному і практичному аспекті. Проаналізовано книгу «Вибране листування на тлі доби...» як зразок діалогу двох інтелектуалів – Оксани Забужко і Юрія Шевельова.

The article is devoted to the problem of the theory of elites. The concept of an «Intellectual Person» is discussed in the theoretical and practical aspects. The book «Selected correspondence on the background of the epoch...» is analyzed as an example of dialogue of two intellectuals – Oksana Zabuzhko and Yuri Shevelov.

Поняття «інтелектуал» входить до кола понять елітарної теорії. Сучасні дослідники виокремлюють в українському суспільстві політичну, військову, підприємницьку, наукову, мистецьку, духовну (інтелектуальну) еліти, відзначаючи важливість таких критеріїв, як соціальні функції та індивідуальні якості, що діють одночасно. К. Михайлова виділяє такі функції інтелектуальної еліти: інтеграційна, трансляційна, ціннісно-нормативна, інноваційна, пізнавальна, консультативна, комунікативна, контролююча [4, с. 18]. Щодо самого терміна «інтелектуал», то він відсутній в універсальних і філософських словниках, є похідним від «інтелект», який тлумачиться як «система пізнавальних здібностей індивіда» й виявляється у здібності до навчання, здатності швидко й легко отримувати нові знання й уміння, у вмінні знаходити вихід з нестандартної ситуації, адаптуватися, творити [5, с. 269]. У «Словнику української мови» слово «інтелектуал» визначається як іменник чоловічого роду, «людина з високо розвиненим інтелектом» [6, с. 685].

О. Забужко неодноразово висловлювала свої думки щодо місця і ролі інтелектуала в національній історії і культурі. Занепокоєння загальним станом культури і місцем освіченої людини в суспільстві висловлене авторкою в книзі «Let my people go: 15 текстів про українську революцію»: «Дуже характерно, що...тему ролі в українському суспільстві т. зв. публічного інтелектуала виносить на обговорення Фурбрайтівська Фондація, – а не, приміром, який-небудь із національних університетів, як було б логічно сподіватись. Схоже, українським інтелектуалам, які вперто не бажають обійтися без славнозвісних «американських ваялянок» [2, с. 109]. У книзі «Хроніки від Фортінбраса» вона говорить про невідготовленість національного читача до жанру есеїстики: «Всяка есеїстка – ...має собі за потенційного співрозмовця вільного інтелектуала – породу, в Україні послідовно винищувану впродовж цілого минаючого століття, а в 90-ті його роки просто й нелукаво поставлену поза умовами виживання» [1, с. 16]. Утім, себе пані Забужко безперечно зараховує до цієї елітарної групи, тому вважає за можливе випустити друком цю книжку, яку кваліфікує як «...інтелектуальний портрет доби» [1, с. 18]. У примітках до одного з листів у «Вибраному листуванні» авторка окреслює проблему сучасної інтелігенції як «проблему українського ґетто – ...інтелектуального, яке, ще десяток

років тому вимушене й виправдане, на сьогодні поступово виродилося» [3, с. 237].

У передмові до вибраного листування з Юрієм Шевельовим, яке авторка назвала «Інтродукцією», вміщено міркування щодо жанрової природи видання: «...епістолярій, дослідження, «тематичний збірник», подекуди мемуари... колаж, бриколаж, мозаїка... епістолярний роман...» путівник по Шевельову» [3, с. 12], спогади про знайомство з Шевельовим. Акцентується одна з провідних ідей книги – життя тексту після його видання. В передмові присутні елементи біографії – спроба кількома штрихами окреслити постать Шевельова як «центр інтелектуального опору», як людину, яку «цікавила велика наука», діяльність якого була «цілеспрямовано на а ц і є т в о р ч а» і таким чином – вивести Юрія Шевельова за обмежене коло «особливо просунутих» інтелектуалів. Міркує Оксана Забужко й над стосунками, що склалися між нею і Шевельовим, наголошуючи на тому, що це не «учитель-учень», як здається на перший погляд, оскільки, по-перше, для таких стосунків потрібна взаємність («як і в дружбі, в любові, у всяких взаєминах» [3, с. 24]), по-друге, вона на той час вже сформувалася як особистість й учителів не потребувала («...мій період «пошуку живих учителів»... був уже позаду, моя система вартостей і поглядів загалом сформована...» [3, с. 24]).

Магнетичну силу розуму Юрія Шевельова відзначає Забужко терміном «інтелектуальна гравітація», в поле потрапила і сама авторка, й чимало інших представників української інтелектуальної еліти, серед яких, наприклад, Іван Дзюба. Р. Корогодський у передмові до тритомника «Пороги і запоріжжя» (1998) називає Шевельова «інтелектуальний Харків...й ціла Україна» [8, с. 12].

«Вибране листування» не є в повному сенсі науковим виданням, воно – емоційне, художньо-документальне й автобіографічне, як і всі тексти О. Забужко. В ньому такі справді «забагато Забужко», як це зазначила Оксана Стефанівна у «Інтродукції»: на один стандартний лист Шевельова нерідко три-чотири – коментарі й відступи Забужко. Це певною мірою зумовлено самими листами, бо між учасниками епістолярного діалогу виробилася певна мова, певний стиль, крім того, вони спілкувалися й телефоном, й «вживу», тому чимало персоналій, місць, подій чи текстів, які згадані в листах, потребують пояснення для стороннього ока. Коментарі є важливим автобіографічним